

อุปลักษณเวลาในสำนวนจีน

Time Metaphor in Chinese Idioms

ดร. ศศรัถย์ เพชรเชิดชู¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาและมโนอุปลักษณเวลาในสำนวนจีน จากการวิเคราะห์สำนวนที่เกี่ยวกับเวลาจำนวน 165 สำนวนพบว่า สำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาสามารถแบ่งออกได้เป็นสำนวนที่มีนัยว่าระยะเวลายาวนาน ระยะเวลาสั้น เวลาผ่านไปเร็ว เวลาผ่านไปช้า ช่วงเวลาเช้าและค่ำ คุณค่าของเวลา โอกาสที่หาได้ยาก การไขว่คว้าโอกาสที่มาถึงกาลเวลาเปลี่ยนไป เวลาไม่พอเพียงและเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่ารวมทั้งสิ้น 11 ประเภทหลัก

จากการวิเคราะห์มโนอุปลักษณในสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาพบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 มโนอุปลักษณ ได้แก่ [เวลาคือธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ] [เวลาคือของมีค่า] [เวลาคือมนุษย์] และ[เวลาคือสัตว์] มโนอุปลักษณดังกล่าวได้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับเวลาว่า (1) เวลาเป็นสิ่งที่มีความหมายและไม่จำกัด (2) เวลาไม่หยุดนิ่ง และผ่านไปอย่างรวดเร็ว และ (3) เวลาที่ผ่านแล้วไม่อาจย้อนคืนมา ดังนั้นควรไขว่คว้าโอกาสที่มาถึงไว้ให้ได้

คำสำคัญ: อุปลักษณ; มโนอุปลักษณ; อุปลักษณเวลา; สำนวนจีน

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

This research attempts to study Chinese idioms about time and to analyze TIME metaphors in Chinese idioms. By analyzing 165 Chinese idioms about time, it can be categorized them into 11 groups namely the idioms indicating a long period of time, a short period of time, a quick passage of time, a slow passage of time, the periods of morning and evening, value of time, rare opportunities, opportunities of usage, time change, insufficient time and a waste of time.

By examining conceptual metaphors in Chinese idioms about time, it can be categorized them into four namely: [Time is nature and natural phenomenon] [Time is precious] [Time is human] and [Time is animals]. These conceptual metaphors reflect 3 aspects of time including: (1) time is unlimited, but valuable, (2) time does not stop and pass quickly, and (3) the past time cannot come back, so be sure to get the chance to come.

Keywords: metaphor; conceptual metaphor; time metaphor; Chinese idioms

บทนำ

“เวลา” เป็นเรื่องสำคัญในสังคมมนุษย์ มีผลต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน แต่ “เวลา” เป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่มีตัวตน ดังนั้นภาษาจึงมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจเรื่อง “เวลา” ให้กับมนุษย์ และการใช้อุปลักษณ์ก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจเรื่อง “เวลา” ให้กับคนในสังคม การศึกษาอุปลักษณ์ในสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาจะช่วยให้เข้าใจมโนทัศน์เรื่อง “เวลา” และเห็นมุมมองเรื่องเวลาของคนในสังคมวัฒนธรรมจีน ทำให้เข้าใจสังคมวัฒนธรรมจีนได้ดียิ่งขึ้น จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า ยังไม่มีการศึกษามโนอุปลักษณ์เวลาในสำนวนจีนโดยตรง มีเพียงกล่าวถึงภาพรวมของอุปลักษณ์ในสำนวนจีนในวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่องศึกษามโนอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาณในสำนวนจีนของหลิว ถึง (刘婷, 2010) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุปลักษณ์เวลาในสำนวนจีน “อุปลักษณ์” ในที่นี้ไม่ใช่โวหารภาพพจน์การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งในทางวรรณคดี แต่เป็นทฤษฎีมโนอุปลักษณ์หรืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ของ Lakoff and Johnson (1980) ดังจะได้กล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลา
2. เพื่อศึกษามโนอุปลักษณ์เวลาในสำนวนจีน

ขอบเขต

ภาษาจีนเป็นภาษาหนึ่งที่มีความหลากหลายและสับสนแห่งภาษาและมีสำนวนสุภาษิตมากมาย สำนวนจีนมีประวัติความเป็นมายาวนานมาหลายพันปีและมีหลายประเภทด้วยกัน แต่สำนวนเชิงยฺหฺวี (成语) มีประวัติยาวนานและมีมากกว่า 10,000 สำนวนและเป็นที่ยอมรับใช้อย่างแพร่หลาย มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาสำนวนทั้งหมด (王勤, 2006) ดังนั้นการวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะสำนวนเชิงยฺหฺวีที่เกี่ยวกับเวลาที่รวบรวมจากพจนานุกรมแยกประเภทสำนวนจีนฉบับใหญ่ (王勤, 等, 1988) ที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการอ้างอิงในวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสำนวนจีนหลายเล่ม

วิธีดำเนินงาน

1. สํารวจงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลา

3. แยกประเภทและวิเคราะห์สำนวนจีน
ที่เกี่ยวกับเวลา

4. วิเคราะห์มโนอุปสรรคเวลาใน
สำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลา

5. สรุปผลการวิจัย

ระบบถอดเสียงภาษาจีนที่ใช้ในงานวิจัย

ระบบถอดเสียงอ่านที่ใช้ในงานวิจัยเป็น
ระบบถอดเสียงแบบ ซึ่งเป็นระบบตัวอักษร
(汉语拼音) ที่ใช้เป็นทางการในสาธารณรัฐ
ประชาชนจีน และถอดเสียงเป็นภาษาไทย
ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2550

ทบทวนวรรณกรรม

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
ศึกษาวิเคราะห์มโนอุปสรรคในสำนวนจีนที่
เกี่ยวกับเวลาตามแนวทฤษฎีมโนอุปสรรค
ของ Lakoff and Johnson (1980) และงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์อุปสรรคใน
สำนวน

1. ทฤษฎีมโนอุปสรรค

Lakoff and Johnson (1980) นำแนวคิด
อุปสรรคมาเชื่อมโยงเข้ากับภาษาศาสตร์ปริชาน

และพบว่าการใช้ภาษาล้วนเกิดกระบวนการ
อุปสรรค ซึ่งแต่ละภาษาอาจมีทั้งความเหมือน
และความแตกต่าง กระบวนการอุปสรรคมี
ความเกี่ยวเนื่องกับมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา
ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ผู้คน
ต่างวัฒนธรรมย่อมมีมโนทัศน์ในเรื่องเวลา
เหมือนหรือแตกต่างกันไปตามประสบการณ์
และการปลูกฝังทางวัฒนธรรม กระบวนการ
อุปสรรคในภาษามีด้วยกันสองระดับ ได้แก่
(1) ระดับถ้อยคำที่เรียกว่าถ้อยคำอุปสรรค
หมายถึง ถ้อยคำการเปรียบเทียบทั่วไปใน
ชีวิตประจำวัน และ (2) ระดับมโนทัศน์ที่เรียกว่า
มโนอุปสรรค หมายถึงระบบความคิด
เปรียบเทียบที่อยู่ในการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา
(อ้างถึงในรัชนิษฐ์า กลิ่นหอม, 2551, หน้า 19)
มโนอุปสรรคจำแนกได้เป็น 3 ประเภทหลัก
ได้แก่

1) มโนอุปสรรคทิศทาง

(Orientational Metaphors) เช่น เราารู้สึกว่า
“มากกว่าคือทิศทางขึ้น” “น้อยกว่าคือทิศทางลง”
ซึ่งสะท้อนผ่านทางคำพูด เช่น มากขึ้น น้อยลง
 เป็นต้น

2) มโนอุปสรรครูปธรรม

(Ontological Metaphors) หมายถึง การเข้าใจ

สิ่งที่เป็นนามธรรมด้วยมโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น มองว่า เวลาคือเงิน เวลาเป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่วนเงินคือรูปธรรมที่จับต้องได้ มีการใช้คำศัพท์ที่ใช้กับเงินมาใช้กับเวลา เช่น ใช้จ่าย (เวลา) เปลือง (เวลา) เป็นต้น

3) มโนอุปลักษณ์โครงสร้าง

(structural metaphors) กล่าวถึงขอบเขตผังมโนทัศน์ (mapping of conceptual domains) ระหว่างวงความหมายต้นทาง (source domain) กับวงความหมายปลายทาง (target domain) อย่างเช่น วงความหมายต้นทาง “สงคราม” กับวงความหมายปลายทาง “การโต้แย้ง” ผังมโนทัศน์กล่าวถึง ศัตรูเป็นดั่งคู่โต้แย้ง การปกป้องแผ่นดินเป็นดั่งการปกป้องแนวคิดของตน เป็นต้น

จากการศึกษาเบื้องต้นพบถ้อยคำอุปลักษณ์เปรียบเทียบในสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับเวลา สะท้อนให้เห็นมโนอุปลักษณ์รูปธรรมและมโนอุปลักษณ์โครงสร้างที่เกี่ยวกับเวลาในสำนวนจีนดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันมีการนำทฤษฎีอุปลักษณ์มาศึกษาเรื่องสำนวนหลายมุมมองทั้งการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนและการศึกษาสำนวน

ภาษานั้น ๆ โดยตรง เช่น บทความวิจัยของชนิกานต์ วงศ์ปิยะ (2556) ศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคนที่พบในสำนวนฝรั่งเศสและสำนวนไทยโดยใช้แนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริธานของ Lakoff and Johnson วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตของกิตติมา พุ่มซ้อน (2555) ศึกษาความหมายที่มาและอุปลักษณ์คำว่า “น้ำ” ในสำนวนไทยจากสำนวนสุภาษิต คำพังเพย และวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตของหลิว ถึง (2010) ศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริธานในสำนวนจีน เน้นการนำกระบวนการวิเคราะห์อุปลักษณ์ในสำนวนมาใช้ในการเรียนการสอนเรื่องสำนวนจีนสำหรับชาวต่างชาติ แต่ในงานวิจัยนี้ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์เรื่องเวลาในสำนวนจีน

สรุปได้ว่ามีการนำแนวคิดมโนอุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson มาศึกษาอุปลักษณ์ในสำนวนภาษา แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาอุปลักษณ์เวลาในสำนวนจีนโดยตรงมาก่อน ซึ่งการศึกษานี้จะทำให้เข้าใจมโนทัศน์เรื่องเวลาในสังคมวัฒนธรรมจีนที่มีมาแต่โบราณ และทำให้เข้าใจวัฒนธรรมจีนปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

ประเภทของสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลา

สำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาจำนวน 165 สำนวน สามารถแบ่งออกเป็น 11 ประเภท หลักตามการแบ่งประเภทของพจนานุกรม ประเภทสำนวนจีนฉบับใหญ่เป็นหลัก ดังนี้

1. สำนวนที่มีนัยว่าระยะเวลายาวนาน

สำนวนที่มีนัยว่าระยะเวลายาวนาน มีทั้งสิ้น 35 สำนวน ส่วนใหญ่กล่าวถึงเวลาอันไร้ที่สิ้นสุด ระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมาและจะดำเนินต่อไป เวลาที่ผ่านไปปีแล้วปีเล่า การสั่งสมของเวลาที่ผ่านมายาวนาน เวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน เวลาพันปีหมื่นปีที่ผ่านมา หรือ ทรายสิ้นฟ้าดินสลาย เป็นต้น เช่น 地老天荒 dì lǎo tiān huāng ชั่วฟ้าดินสลาย และ 天长地久 tiān cháng dì jiǔ ทรายสิ้นฟ้าดินสลาย เป็นต้น

2. สำนวนที่มีนัยว่าระยะเวลาสั้น

สำนวนที่มีนัยว่าระยะเวลาสั้น มีทั้งสิ้น 13 สำนวน ส่วนใหญ่กล่าวถึงช่วงเวลาสั้น ๆ เช่น ช่วงเวลาเพียงกิริยาอาการเงยหน้าเวลาแค่หนึ่งปีหรือหนึ่งชั่วโมง เวลาหนึ่งเช้าหรือหนึ่งค่ำเท่านั้น หรือเวลาที่ใกล้จะมาถึงในเวลาอันสั้นนี้ เป็นต้น เช่น 俯仰之间 fǔ yǎng zhī jiān เวลาอันสั้น (ช่วงเวลาแค่ก้มหน้าและ

เงยหน้า)一朝一夕 yī zhāo yī xī เวลาอันสั้น (ช่วงเวลาเช้าและเย็นในวันหนึ่งเท่านั้น) เป็นต้น

3. สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปเร็ว

สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปเร็ว มีทั้งสิ้น 22 สำนวน ส่วนใหญ่กล่าวถึงเวลาที่ผ่านไปรวดเร็ว โดยเปรียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น ลูกศร กระสวย ม้าสีขาว หรือสายน้ำ เป็นต้น เช่น 白驹过隙 bái jū guò xì เวลาผ่านไปเร็ว (เร็วราวม้าหือผ่านชอกแคบ) 日月如梭 rì yuè rú suō เวลาผ่านไปเร็ว (เร็วราวกระสวยทอผ้า) เป็นต้น

4. สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปช้า

สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปช้ามีเพียง 3 สำนวน เช่น 寸阴若岁 cùn yīn ruò suì เวลาผ่านไปช้า(แสงเงาเคลื่อนหนึ่งนิ้วราวกับเวลาหนึ่งปี) 一日三秋 yī rì sān qiū เวลาผ่านไปช้า (หนึ่งวันราวกับสามปี) เป็นต้น

5. สำนวนที่มีนัยเกี่ยวกับช่วงเวลาเช้าและค่ำ

สำนวนที่มีนัยเกี่ยวกับช่วงเวลาเช้าและค่ำ มีทั้งสิ้น 31 สำนวน เช่น 北转参横 běi zhuǎn shēn héng ยามฟ้าใกล้สว่าง 半夜三更 bàn yè sān gēng ดึกดื่นที่ยังคืน เป็นต้น

6. สำนวนที่มีนัยเกี่ยวกับคุณค่าของเวลา

สำนวนที่มีนัยเกี่ยวกับคุณค่าของเวลามีทั้งสิ้น 7 สำนวน ส่วนใหญ่กล่าวถึงค่าของเวลาโดยเปรียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น ทองคำ หยก และบางครั้งก็เปรียบกับฤดูกาล เป็นต้น เช่น 一刻千金 yī kè qiān jīn เวลา มีค่า (สิบห้านาทีดังพันตำลึงทอง) 寸阴尺璧 cùn yīn chǐ bì เวลา มีค่า (แสงเงา [สื่อถึงเวลา] หนึ่งคืบดังหยกงามหนึ่งฟุต) เป็นต้น

7. สำนวนที่มีนัยว่าโอกาสที่หาได้ยาก

สำนวนที่มีนัยว่าโอกาสที่หาได้ยาก มีทั้งสิ้น 5 สำนวน ส่วนใหญ่กล่าวเปรียบเทียบว่าจำนวนพันปี หมื่นปีจึงจะมีสักครั้ง เช่น 百年不遇 bǎi nián bù yù ร้อยปีไม่อาจพบพาน 千载难逢 qiān zǎi nán féng พันปีจึงพบพาน เป็นต้น

8. สำนวนที่มีนัยว่าการไขว่คว้าโอกาส

สำนวนที่มีนัยว่าการไขว่คว้าโอกาส มีทั้งสิ้น 10 สำนวน ส่วนใหญ่เน้นย้ำให้พยายามไขว่คว้าแย่งชิงโอกาสหรือเวลาที่มาถึงเอาไว้ โอกาสอาจไม่ได้ย้อนกลับมาอีก เป็นต้น เช่น 分秒必争 fēn miǎo bì zhēng ไขว่คว้าโอกาส (แม้เพียงนาที่หรือวินาทีก็ต้องแย่งชิงไว้) 争分夺秒 zhēng fēn duó miǎo ไขว่คว้าโอกาส (ทุกนาทีทุกวินาทีต้องแย่งชิงไว้) เป็นต้น

9. สำนวนที่มีนัยว่ากาลเวลาเปลี่ยนแปลง

สำนวนที่มีนัยว่ากาลเวลาเปลี่ยนแปลง มีทั้งสิ้น 23 สำนวน ส่วนใหญ่เน้นการเคลื่อนย้ายที่ของดวงดาวบนท้องฟ้าแสดงถึงเวลาได้เปลี่ยนแปลงไป หรือปัจจุบันกับอดีตมาเปรียบเทียบกันว่าปัจจุบันไม่ใช่อดีตอีกต่อไป เวลาได้เปลี่ยนไปแล้ว เป็นต้น เช่น 斗转星移 dǒu zhuǎn xīng yí กาลเวลาเปลี่ยนแปลง (ดาวเหนือเคลื่อน ดวงดาวย้าย) 物换星移 wù huàn xīng yí กาลเวลาเปลี่ยนแปลง (สิ่งของเปลี่ยนไป ดวงดาวเคลื่อนย้าย) เป็นต้น

10. สำนวนที่มีนัยว่าเวลาไม่พอเพียง

สำนวนที่มีนัยว่าเวลาไม่พอเพียงมีเพียงแค่ 2 สำนวน ใช้เน้นย้ำถึงเวลาที่เหลือจำกัด เช่น 为日不足 wéi rì bù zú เวลาเหลือไม่พอ 日不暇给 rì bù xiá jǐ เวลาไม่พอ เป็นต้น

11. สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า

สำนวนที่มีนัยว่าเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่ามีทั้งสิ้น 3 สำนวน เช่น 蹉跎岁月 cuō tuó suì yuè เวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า 蹉跎自误 cuō tuó zì wù เวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า พลาดโอกาสก้าวหน้า เป็นต้น

นอกจากสำนวนเกี่ยวกับเวลา 11

ประเภทข้างต้น ยังมีสำนวนที่เกี่ยวกับเวลาอีกจำนวน 11 สำนวน ที่ไม่ได้จัดเข้าประเภทส่วนใหญ่จะเป็นสำนวนที่มีเพียงหนึ่งสำนวนในเรื่องที่กล่าว เช่น 长绳系日 cháng shéng xì rì อยากหยุดเวลาเอาไว้ 有朝一日 yǒu zhāo yī rì สักวันหนึ่ง เป็นต้น

ข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าจากสำนวนเกี่ยวกับเวลา 165 สำนวน สามารถแบ่งประเภทการใช้สื่อความได้ถึง 11 ประเภท กล่าวถึงเวลา ยาวนาน เวลาสั้น เวลาผ่านไปเร็ว เวลาผ่านไปช้า คุณค่าของเวลา ไขว่คว้าโอกาส กาลเวลาเปลี่ยนแปลง เวลาไม่พอเพียง และเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า สังคมวัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญในเรื่องเวลามาแต่โบราณ ทำให้สำนวนที่เกี่ยวกับเวลาที่มีมาแต่โบราณนั้นมีจำนวนไม่น้อยและมีความหลากหลาย

อุปสรรคณ์เวลาในสำนวนจีน

จากการศึกษาสำนวนจีนที่เกี่ยวกับเวลาพบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 4 มโนอุปสรรคณ์ ดังนี้

1. มโนอุปสรรคณ์ [เวลาคือธรรมชาติ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ]

การนำธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างเช่น ฟ้า ดิน น้ำ ไฟ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ฤดูกาล มาเปรียบเป็นเวลา ในสำนวนจีนตามมโนทัศน์ของชาวจีนที่มีต่อลักษณะโดดเด่นของธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้น ๆ ดังนี้

1) อุปสรรคณ์ฟ้าและดิน

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมองเวลาเป็นฟ้า 天 tiān และดิน 地 dì ที่ยั่งยืนและสั่งสมมายาวนาน สำนวนจีนที่นำฟ้าและดินมาเปรียบเป็นเวลาส่วใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาที่ยาวนานไม่มีวันสิ้นสุด เช่น

(1) 地老天荒 (dì ดิน + lǎo ชรา + tiān ฟ้า + huāng รกร้าง) ชั่วฟ้าดินสลาย

(2) 天长地老 (tiān ฟ้า + cháng ยาว + dì ดิน + lǎo ชรา) ตราบสิ้นดินฟ้า

(3) 天荒地老 (tiān ฟ้า + huāng รกร้าง + dì ดิน + lǎo ชรา) ตราบสิ้นดินฟ้า

2) อุปสรรคณ์น้ำ

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมองเวลาเป็นน้ำ 水 shuǐ ที่ไหลไปอย่างรวดเร็ว มาจาก

ต้นน้ำที่ไหลออกไปอยู่เสมอ ส่วนวงจันที่น้ำมาเปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาที่ผ่านไปเร็ว บางส่วนแสดงถึงเวลาที่ต่อเนื่องไม่หยุด ส่วนใหญ่นำการไหลของน้ำ流liú มากล่าวถึงเวลาที่ผ่านไป เช่น

(4) 水逝云卷 (shuǐ น้ำ + shì ผ่าน + yún เมฆ + juǎn พัดหอบ) เวลาผ่านไปเร็ว

(5) 流年似水 (liú ไหล + nián ปี + sì ราว + shuǐ น้ำ) เวลาผ่านไปเร็ว

(6) 源远流长 (yuán ต้นกำเนิด + yuǎn ไกล + liú ไหล + cháng ยาว) เวลายาวนาน

3) อุปลักษณ์พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาว

มโนทัศน์ของชนชาติจันมองเวลาเป็นพระอาทิตย์ 日rì พระจันทร์ 月yuè ที่เป็นธรรมชาติใช้กำหนดเวลาเช้าและค่ำ และมองเวลาเป็นดวงดาว 星xīng ที่เคลื่อนย้ายตำแหน่งไปมาบนท้องฟ้าตามค่าคี่ ส่วนวงจันที่นำพระอาทิตย์ พระจันทร์เปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาที่ผ่านไปเร็ว ส่วนส่วนวงจันที่นำดวงดาวเปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น

(7) 日月如梭 (rì พระอาทิตย์ + yuè พระจันทร์ + rú ราว + suō กระจสวทอผ้า) เวลาผ่านไปเร็ว

(8) 日月如流 (rì พระอาทิตย์ + yuè พระจันทร์ + rú ราว + liú [สายน้ำ] ไหล) เวลาผ่านไปเร็ว

(9) 斗转星移 (dǒu ดาวเหนือ + zhuǎn เปลี่ยนที่ + xīng ดาว + yí เคลื่อนที่) เวลาเปลี่ยนแปลงไป

4) อุปลักษณ์เมฆ

มโนทัศน์ของชนชาติจันมองเวลาเป็นเมฆ 云yún ที่ถูกลมพัดหอบไป ส่วนวงจันที่นำเมฆเปรียบเป็นเวลามีเพียงหนึ่งส่วนวง ได้แก่

(10) 水逝云卷 (shuǐ น้ำ + shì ผ่าน + yún เมฆ + juǎn พัดหอบ) เวลาผ่านไปเร็ว

5) อุปลักษณ์ฤดูกาล

มโนทัศน์ของชนชาติจันมองเวลาเป็นฤดูกาลอย่างเช่นฤดูใบไม้ร่วง (秋qiū) และฤดูใบไม้ผลิ (春chūn) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ประจำปีมาเปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาประจำปี และเวลาเริ่มต้นตามลำดับ เช่น

(11) 千秋万代 (qiān พัน + qiū ฤดูใบไม้ร่วง + wàn หมื่น + dài ยุคสมัย) เวลายาวนาน

(12) 一日三秋 (yī หนึ่ง + rì พระอาทิตย์ + sān สาม + qiū ฤดูใบไม้ร่วง) เวลาผ่านไปช้า

(13) 一年之计在于春 (yī หนึ่ง + nián ปี + zhī ใน + jì แผนการ + zài อยู่ + yú ที่ + chūn ฤดูใบไม้ผลิ) เวลาที่มีค่า

ฤดูใบไม้ร่วง (秋qiū) มักใช้ร่วมกับ 千qiān พัน แสดงถึงจำนวนมาก สื่อหมายถึงหลายพันปี ส่วนฤดูใบไม้ผลิ (春chūn) มักใช้แสดงถึงช่วงเริ่มต้นเพราะเป็นช่วงต้นไม้และพืชพันธุ์กลับมาเจริญเติบโตอีกครั้งหลังจากแห้งลงจากฤดูหนาวที่ผ่านมา ปัจจุบันหมายถึงการเริ่มต้นการทำงาน การเริ่มต้นของวัย

อนึ่งจะเห็นได้ว่าจำนวนจีนที่นำฤดูกาลมาเปรียบกับเวลานั้น ไม่มีฤดูร้อน (夏xià) และฤดูหนาว (冬dōng) พบเพียงจำนวนที่สื่อความถึงฤดูหนาวและฤดูร้อนเพียง 1 จำนวน ได้แก่

(14) 寒来暑往 (hán หนาว + lái มา + shǔ ร้อน + wǎng ไป) เวลาที่ผ่าน

ไปเร็ว

ทั้งนี้อาจเนื่องจากวัฒนธรรม สังคมเกษตรกรรมของจีนแต่โบราณ ฤดูใบไม้ผลิ เป็นฤดูที่พืชพันธุ์เริ่มเบ่งบานอีกครั้ง ส่วนฤดูใบไม้ร่วงเป็นฤดูที่เก็บเกี่ยวพืชผล ฤดูใบไม้ผลิและใบไม้ร่วงจึงเป็นฤดูสำคัญของปี จึงนำฤดูทั้งสองมาเปรียบกับเวลามากกว่าฤดูร้อนและฤดูหนาว

6) อุปถัมภ์ไฟ

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมองเวลาเป็นประกายไฟจากแท่งหินไฟ 石火 shí huǒ ที่สว่างวาบขึ้นจากการกระทบกันของแท่งหินไฟ จำนวนจีนที่นำประกายไฟจากแท่งหินไฟมาเปรียบเป็นเวลามีเพียง 1 จำนวน ได้แก่

(15) 石火光阴 (shí หิน + huǒ ไฟ + guāng แสงสว่าง + yīn เงามืด) เวลาผ่านไปเร็ว

7) อุปถัมภ์แสงและเงา

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมองเวลาเป็น 光 guāng แสงสว่าง และ 阴 yīn เงามืด จำนวนจีนที่นำแสงและเงามาเปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงเวลาที่ผ่านไปอย่างรวดเร็ว มี 3 จำนวน ได้แก่

(16) 石火光阴 (shí หิน + huǒ ไฟ + guāng แสง + yīn เงา) เวลาผ่านไปเร็ว

(17) 光阴如箭 (guāng แสง + yīn เงา + rú ราว + jiàn ลูกศร) เวลาผ่านไปเร็ว

(18) 光阴似箭 (guāng แสง + yīn เงา + sì ราว + jiàn ลูกศร) เวลาผ่านไปเร็ว

จากการศึกษาพบว่ามีกรเข้าใจ “เวลา” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องไม่ได้ด้วยการอุปลักษณเป็นธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติโดยตรง และมีการใช้ถ้อยคำที่ใช้กับธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น (น้ำ) ไหล (ดาว) เคลื่อน เป็นต้น มาใช้กับเวลา การศึกษาข้างต้นสามารถสรุปผังมโนทัศน์ได้ดังนี้

ธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ (source domain) : ฟ้าและดิน / น้ำ / พระอาทิตย์ / พระจันทร์ / ดวงดาว / เมฆ / ฤดูใบไม้ร่วง / ฤดูใบไม้ผลิ / ไฟ / แสงเงา		เวลา (target domain)
- (น้ำ) ไหล เช่น 流年似水 <u>liú</u> nián sì shuǐ เวลาผ่านไปเร็ว (liú แปลว่า ไหล)	→	(เวลา) ผ่านไป
- (น้ำ) ลึก เช่น 年久日深 nián jiǔ rì <u>shēn</u> เวลายาวนาน (shēn แปลว่า ลึก)	→	(เวลา) นาน
- (น้ำ) จม เช่น 年湮代远 nián <u>yān</u> dài yuǎn เวลายาวนาน (yān แปลว่า จม)	→	(เวลา) อยู่นาน

ธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ (source domain) :		เวลา (target domain)
ฟ้าและดิน / น้ำ / พระอาทิตย์ / พระจันทร์ / ดวงดาว / เมฆ / ฤดูใบไม้ร่วง / ฤดูใบไม้ผลิ / ไฟ / แสงเงา		
- (แหล่งน้ำ) ไกล เช่น 源远流长 yuán yuǎn liú cháng เวลายาวนาน (yuǎn แปลว่า ไกล)	→	(เวลา) ยาวนาน
- ข้าม (แม่น้ำ) เช่น 度日如年 dù rì rú nián เวลาผ่านไปช้า (dù แปลว่า ข้ามฟาก)	→	(เวลา) ผ่านไป
- (ดวงดาว/แสงเงา) เคลื่อนที่ เช่น 斗转星移 dǒu zhuǎn xīng yí เวลาเปลี่ยนแปลงไป (zhuǎn / yí แปลว่า เคลื่อน)	→	(เวลา) เปลี่ยนแปลง
- (เมฆ) ถูกพัดหอบไป เช่น 水逝云卷 shuǐ shì yún juǎn เวลาผ่านไปเร็ว (juǎn แปลว่า พัดหอบ)	→	(เวลา) เปลี่ยนแปลง

2. มโนอุปลักษณ์ [เวลาคือของมีค่า]

การนำของมีค่า เช่น ทองและหยก มาเปรียบเป็นเวลาในสำนวนจีน ตามมโนทัศน์ของชนชาติจีนที่นำสิ่งของที่เห็นว่าล้ำค่ามาเปรียบเป็นเวลา ดังนี้

1) อุปลักษณ์ทองคำ

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมองเวลาเป็นทองคำ 金 jīn สำนวนจีนที่นำทองคำมาเปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงคุณค่าของเวลา ได้แก่

(19) 一刻千金 (yī หนึ่ง+kè
สิบห้านาที+qiān พัน +jīnทอง) เวลาที่มีค่า

(20) 千金一刻 (qiān พัน+ jīn
ทอง+yī หนึ่ง+kè สิบห้านาที) เวลาที่มีค่า

2) อุปลักษณ์หยก

มโนทัศน์ของชนชาติจีนมอง
เวลาเป็นหยก 璧 bì ล้านวนจินที่นำหยกมา
เปรียบเป็นเวลาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงคุณค่า
ของเวลา มีเพียง 1 ล้านวน ได้แก่

(21) 寸阴尺璧 (cùn นิ้ว
(มาตรวัด)+yīn เงา +chǐ ฟุต (มาตรวัด) + bì
หยก) เวลาที่มีค่า

จากการศึกษาพบว่ามีการเข้าใจ “เวลา”
ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องไม่ได้ด้วยการ
อุปลักษณ์เป็นของมีค่าอย่าง เช่น ทองคำและ
หยกโดยตรง และมีการใช้ถ้อยคำที่ใช้กับวัตถุ
หรือของมีค่า เช่น ช่วงชิง สะสม เป็นต้น มาใช้
กับเวลา สามารถสรุปฝั่งมโนทัศน์ได้ดังนี้

ของมีค่า (source domain) : ทองคำ / หยก		เวลา (target domain)
- ช่วงชิง (ของมีค่า) เช่น 争分夺秒 zhēng fēn duó miǎo ไขว่คว้าโอกาส (zhēng/duó แปลว่า ช่วงชิง)	→	ไขว่คว้า / ลกฉวย (เวลา)
- สะสม (ของมีค่า) เช่น 积年累月 jī nián lěi yuè เวลายาวนาน (jīlěi แปลว่า สะสม)	→	สะสม (เวลา)
- ขนาด อย่างเช่น นิ้ว หรือฟุต (ของมีค่า) เช่น 寸阴尺璧 cùn yīn chǐ bì เวลาที่มีค่า (cùn แปลว่า นิ้ว chǐ แปลว่า ฟุต)	→	(เวลา) สั้นหรือยาวนาน
- (ของมีค่า) พอเพียง เช่น 惟日不足 wéi rì bù zú เวลาไม่พอ (zú แปลว่า พอเพียง)	→	(เวลา) พอเพียง

3. มโนอุปลักษณ์ [เวลาคือมนุษย์]

สำนวนจีนมิได้นำมนุษย์มาเปรียบเทียบเป็นเวลาโดยตรงแต่จะใช้ถ้อยคำที่เกี่ยวกับมนุษย์มาใช้กล่าวถึงเวลา เช่น รอคอย มา หยุดหนึ่ง เป็นต้น เช่น

(22) 岁不我待 (suì ปี + bù ไม่ + wǒ ข้าพเจ้า + dài คอย) เวลาเปลี่ยนแปลงไป

(23) 岁月不居 (suì ปี + yuè เดือน + bù ไม่ + jū อยู่พักอาศัย) เวลา

เปลี่ยนแปลงไป

(24) 时不再来 (shí เวลา + bù ไม่ + zài อีกครั้ง + lái มา) เวลาเปลี่ยนแปลงไป

จากการศึกษาพบว่ามีการเข้าใจ “เวลา” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องไม่ได้ด้วยการอุปลักษณ์เป็นมนุษย์ด้วยการใช้ถ้อยคำที่ใช้กับมนุษย์มาใช้กับเวลา สามารถสรุปผังมโนทัศน์ได้ดังนี้

มนุษย์ (source domain) : คน		เวลา (target domain)
- (คน) มา เช่น 时不再来 shí bù zài lái เวลาเปลี่ยนแปลงไป (lái แปลว่า มา)	→	(เวลา) มาถึง
- (คน) ไป เช่น 寒来暑往 hán lái shǔ wǎng เวลาที่ผ่านไปเร็ว (wǎng แปลว่า ไป)	→	(เวลา) ผ่านไป
- (คน) คอย เช่น 岁不我待 suì bù wǒ dài เวลาเปลี่ยนแปลงไป (dài แปลว่า คอย)	→	(เวลา) หยุดรอ
- (คน) พักอาศัย เช่น 岁月不居 suì yuè bù jū เวลาเปลี่ยนแปลงไป (jū แปลว่า พักอาศัย)	→	(เวลา) หยุดกับที่

4. มโนอุปลักษณ์ [เวลาคือสัตว์]

การนำสัตว์ เช่น ม้า กระจ่าย และนก มาเปรียบเทียบเป็นเวลาในสำนวนจีนตามมโนทัศน์ของชาวจีนที่มีต่อลักษณะ โดดเด่นที่เคลื่อนที่ไวของสัตว์เหล่านั้น ดังนี้

1) อุปลักษณ์ม้า

สำนวนจีนนำการวิ่งของม้ามาใช้เปรียบเทียบเป็นเวลา แสดงมโนทัศน์ของชนชาติจีนที่เห็นว่าเวลาผ่านไปเร็ว สำนวนจีนที่นำม้ามาเปรียบกับเวลานั้นมีเพียง 1 สำนวน ได้แก่

(25) 白驹过隙 (bái ขาว + jū ม้า + guò ผ่าน + xì ซอก) เวลาผ่านไปเร็ว

2) อุปลักษณ์นกและกระจ่าย

สำนวนจีนนำนก 鸟 niǎo และกระจ่าย 兔 tù มาใช้เปรียบเทียบเป็นเวลา ไม่ได้เปรียบกับลักษณะของนกและกระจ่าย แต่กลับแฝงไปด้วยความเชื่อตามคติโบราณจีนที่ว่า ในพระอาทิตย์มีนกสามขา ในพระจันทร์มีกระจ่าย นกจึงหมายถึงพระอาทิตย์ และกระจ่ายหมายถึงพระจันทร์ (หวาง ฉินและคณะ, 1988, หน้า 454) แต่อย่างคงใช้การเคลื่อนที่ของนกได้แก่ 飞 fēi บิน และใช้การเคลื่อนที่ของกระจ่าย ได้แก่ 走 zǒu เดิน มาเปรียบถึงเวลาที่ผ่านไปเร็ว มี 2 สำนวน ได้แก่

(26) 兔走鸟飞 (tù กระจ่าย + zǒu วิ่ง + niǎo นก + fēi บิน) เวลาผ่านไปเร็ว

(27) 鸟飞兔走 (niǎo นก + fēi + tù กระจ่าย + zǒu วิ่ง) เวลาผ่านไปเร็ว

จากการศึกษาพบว่ามี การเข้าใจ “เวลา” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องไม่ได้ด้วยการอุปลักษณ์เป็นสัตว์ อย่างเช่น นกและกระจ่าย โดยตรงและการใช้ถ้อยคำที่ใช้กับสัตว์มาใช้กับเวลา สามารถสรุปฝั่งมโนทัศน์ได้ดังนี้

ศัพท์ (source domain) : ม้า / กระต่าย / นก		เวลา (target domain)
- (ม้า) ผ่าน เช่น 白驹过隙 bái jū guò xì เวลาผ่านไปเร็ว (guò แปลว่า ผ่าน)	→	(เวลา) ผ่านไป
- (กระต่าย) วิ่ง เช่น 兔走鸟飞 tù zǒu niǎo fēi เวลาผ่านไปเร็ว (zǒu แปลว่า วิ่ง)	→	(เวลา) ผ่านไป
- (นก) บิน เช่น 兔走鸟飞 tù zǒu niǎo fēi เวลาผ่านไปเร็ว (fēi แปลว่า บิน)	→	(เวลา) ผ่านไป

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ประเภทของสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับเวลา 165 สำนวนตามความหมายพบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 11 ประเภท ได้แก่ เวลายาวนาน เวลาสั้น เวลาผ่านไปเร็ว เวลาผ่านไปช้า คุณค่าของเวลา ไขว่คว้าโอกาส กาลเวลาเปลี่ยนแปลง เวลาไม่พอเพียง และเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าสังคมวัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญในเรื่องเวลามาแต่โบราณ ทำให้สำนวนที่เกี่ยวข้องเวลาที่มีมาแต่โบราณนั้นมีจำนวนมากและมีความหลากหลาย

จากการวิเคราะห์ห่มโนอุปลักษณ์ในสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับเวลาพบถ้อยคำอุปลักษณ์เปรียบเทียบในสำนวนที่เกี่ยวข้องกับเวลาจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์รูปธรรม (Ontological Metaphors) และมโนอุปลักษณ์โครงสร้าง (Structural Metaphors) แสดงระบบความคิดเปรียบเทียบที่อยู่ในการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาจีน ดังนี้

1. พบว่ามีการเข้าใจ “เวลา” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องไม่ได้ด้วยมโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ เช่น ฟ้า ดิน น้ำ หยก ทอง ม้า นก เป็นต้น มีการใช้ถ้อยคำที่ใช้กับสิ่ง

ที่เป็นรูปธรรมดังกล่าวมาใช้กับเวลา เช่น ตัวอย่างที่ 5 และตัวอย่างที่ 6 นำคำว่า “ไหล” ที่ใช้แสดงวงความหมายของน้ำมาใช้กับเวลา ตัวอย่างที่ 26 และตัวอย่างที่ 27 นำคำว่า “บิน” ที่ใช้แสดงวงความหมายของนกและ “วิ่ง” ที่ใช้แสดงวงความหมายของกระต่ายมาใช้กับเวลา เป็นต้น

2. พบขอบเขตผังมโนทัศน์ระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทางของมโนอุปลักษณ์เวลาคือธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ เวลาคือของมีค่า เวลาคือมนุษย์ที่เดินได้ คอยได้ พักอาศัยได้และเวลาคือสัตว์ที่วิ่งได้ บินได้ สามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับเวลาดังที่ได้กล่าวสรุปไว้ข้างต้น

มโนอุปลักษณ์ดังกล่าวได้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับเวลาว่า 1) เวลาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและไม่จำกัด 2) เวลาไม่หยุดนิ่ง และมักผ่านไปอย่างรวดเร็ว 3) เวลาที่ผ่านแล้วไม่อาจย้อนคืนมา ดังนั้นควรไขว่คว้าโอกาสที่มาถึงเอาไว้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้ศึกษาอุปลักษณ์เวลาในสำนวนจีนที่ปรากฏในพจนานุกรมที่นำมาศึกษาเท่านั้น ดังนั้นการศึกษาต่อไปอาจรวบรวมข้อมูลการเปรียบเทียบถึงเวลาที่ไม่ใช่สำนวนภายิตจากแหล่งอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นวนิยายจีนต่าง ๆ เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เวลาในภาษาจีนเพิ่มเติมต่อไป

บรรณานุกรม

- กิตติมา พุ่มซ้อน. (2555). การศึกษาอุปถัมภ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย*, 11(6), 107-121.
- ชนิกานต์ วงศ์ปิยะ. (2556). การศึกษาเปรียบเทียบอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคนที่พบในสำนวนฝรั่งเศสและสำนวนไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 20(1), 133-152.
- รัชนิย์ญา กลิ่นหอม. (2551). *อุปถัมภ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรคศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*. Chicago: University of Chicago.
- 刘婷. (2010). 成语的隐喻认知研究. 内蒙古师范大学硕士学位论文.
- 王勤. (2006). 汉语熟语论. 济南: 山东教育出版社.
- 王勤, 等. (1988). 分类汉语成语大辞典. 济南: 山东教育出版社.